

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

ВЕСТНИК ОШСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА. ФИЛОСОФИЯ.
СОЦИОЛОГИЯ. ПОЛИТОЛОГИЯ

JOURNAL OF OSH STATE UNIVERSITY. PHILOSOPHY. SOCIOLOGY. POLITICAL SCIENCE

e-ISSN: 1694-8823

№1(3)/2024, 25-30

ИСКУССТВО

УДК: 37.036

DOI: [10.52754/16948823_2024_1\(3\)_4](https://doi.org/10.52754/16948823_2024_1(3)_4)

**КӨРКӨМ ӨНӨР САБАКТАРЫН УЮШТУРУУНУН МАКСАТТАРЫ, ШАРТТАРЫ,
МЕТОДДОРУ ЖАНА ПРИНЦИПТЕРИ ЖӨНҮНДӨ**

**О ЦЕЛЯХ, УСЛОВИЯХ, МЕТОДАХ И ПРИНЦИПАХ ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА**

**ABOUT THE GOALS, CONDITIONS, METHODS AND PRINCIPLES OF ORGANIZING FINE
ARTS LESSONS**

Ысмайылов Муктар Зулпукарович

Ысмайылов Муктар Зулпукарович

Ismailov Muktar Zulpukarovich

п.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.п.н., доцент, Ошский государственный университет

Associate Professor, Osh State University

Мамазаиров Мирлан Латипович

Мамазаиров Мирлан Латипович

Matazairov Mirlan Latipovich

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

Эсенбай уулу Баястан

Эсенбай уулу Баястан

Esenbai uulu Bayastan

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's Student, Osh State University

КӨРКӨМ ӨНӨР САБАКТАРЫН УЮШТУРУУНУН МАКСАТТАРЫ, ШАРТТАРЫ, МЕТОДДОРУ ЖАНА ПРИНЦИПТЕРИ ЖӨНҮНДӨ

Аннотация

Макалa көркөм өнөр сабактарын окутуунун айрым методикалык маселелерине арналган. Окутуу процесстерин уюштуруунун негизги компоненттери анализделди. Көркөм өнөр сабактарынын мазмунун, максаттарын жана милдеттерин аныктоодо мугалим негизинен эмнелерди даана билүүгө тийиш деген суроолордун айланасындагы маселелер каралды. Мындан сырткары сабактын натыйжалуулугун анын баланын инсандык сапаттарынын калыптанышындагы өзгөрүүлөрдү аныктоо, аларды баалоо сыяктуу жагдайларга көңүл бурулду.

Ачкыч сөздөр: Принцип, метод, шарт, милдет, коллектив, адептүүлүк, эстетика, көндүмдөр.

О ЦЕЛЯХ, УСЛОВИЯХ, МЕТОДАХ И ПРИНЦИПАХ ОРГАНИЗАЦИИ УРОКОВ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

ABOUT THE GOALS, CONDITIONS, METHODS AND PRINCIPLES OF ORGANIZING FINE ARTS LESSONS

Аннотация

Статья посвящена некоторым вопросам методики преподавания уроков изобразительного искусства. Проанализированы основные составляющие организации процессов обучения. Рассмотрены вопросы, связанные с тем, что должен четко знать учитель при определении содержания, целей и задач уроков изобразительного искусства. Кроме того, обращалось внимание на такие ситуации, как определение эффективности урока и изменения в формировании качеств личности ребенка.

Abstract

The article is devoted to some issues of methods of teaching fine arts lessons. The main components of the organization of learning processes are analyzed. Issues related to what a teacher should clearly know when determining the content, goals and objectives of fine arts lessons are considered. In addition, attention was paid to such situations as determining the effectiveness of the lesson and changes in the formation of the child's personality traits.

Ключевые слова: Принцип, метод, условие, долг, коллектив, мораль, эстетика, навыки.

Keywords: principle, method, condition, duty, team, morality, aesthetics, skills.

Киришүү

Теманын актуалдуулугу. Көркөм өнөр сабактарын уюштуруу процесстеринин мыйзам ченемдүү маселелерин окуп үйрөнүү учурда актуалдуу. Окутуу жана тарбиялоо процессинин бардык негизги элементтеринин ичинен сабактын максаттарынын жана милдеттеринин оптималдуу вариантын туура тандап алууда мугалимдер өтө кыйналышат. Мугалимдер гана эмес мектеп жетекчилеринин, айрым методисттердин да бул маселе боюнча ачык түшүнүктөрү жок. Ошондуктан бул маселеге кененирээк токтолууга туура келет.

Көркөм өнөр сабактарынын максаттарынын жана милдеттеринин маанисин даана билбей туруп сабакты өткөрүүнүн методикасын, анын мазмунун жана анда аткарыла турган иш-аракеттердин багытын туура аныктоого болбойт. Эгерде мугалим сабактын максатын жана милдетин даана түшүнүп билсе, анда ал эч бир кыйынчылыкка, татаалдыкка карабастан сабакты өткөрүүгө ынтызар болуп, сабакта окуучулар жамаатынын ишин рационалдуу, жыйынтыктуу жана жыйнактуу уюштуруп өткөрүү жөндөмдүүлүгү пайда болот. Мындай учурда мугалим өзүнүн ден-соолугунун начар абалда болушун да, чарчагандыгын да, кыйналгандыгын да сезбей бүтүндөй берилүү менен сабакты окуучулар үчүн эң кызыктуу, эң натыйжалуу кылып өткөрө алат.

Жыйынтыктап айтканда, сабактын максатын жана милдетин түшүнүп билүү мугалимдин эркине да, сезимине да, акылына да таасир этип, аны чыгармачылык менен эмгектенүүгө ынтызар кылат.

Сабактын максаттарынын жана милдеттеринин мазмуну жөнүндө мугалим негизинен эмнелерди даана билүүгө тийиш деген суроо келип чыгат. Бул жөнүндө мугалим негизинен төмөнкү беш суроону жана аларга туура келүүчү жоопторду даана билүүсү зарыл.

1. Сабактын максаттары жана милдеттери деген эмне?
2. Сабактын кандай максаттары болот?
3. Сабактын максаттарын кандайча туура аныктоого болот?
4. Сабактын максаттарын план - конспектиде кандайча жазууга болот?
5. Сабактын максаттарын окуучуларга кандайча түшүндүрүп айтууга болот?

Мына ошентип, сабактын максаты деген эмне?

Жалпы кабыл алынган мааниде максат деген - бул белгилүү багытта эмгектенүүдөн күтүлүүчү натыйжалар жөнүндөгү түшүнүк. Сабак окутуу процессинде максат эки түрдүү иш-аракеттен мугалимдин иш-аракети менен окуучунун иш-аракетинен куралат. Сабактын максаты - бул сабак убагында мугалим менен окуучунун биргелешкен ишинин негизинде окуучу ээ боло ала турган болжолдуу натыйжа. Башкача айтканда, сабактын максаты - бул мугалимдин жетекчилиги астында бүткүл сабак процессинде окуучулар өздөштүрүүчү билиминин, алган тарбия-таалиминин, ээ болгон ой жүгүртүү амалынын натыйжасы.

Окутуу процессинде окуучулар жаратылыш, коом, техника ж. б. жөнүндөгү билимдерге ээ болушуп, андагы түшүнүктөрдү ж. б. өздөштүрүшөт.

Ал эми алган билимдерин иш жүзүндө колдонуу процессинде окуучулар интеллектуалдык жана практикалык билгичтиктерге, көндүмдөргө ээ болушат. Окуучуларда билимдердин, билгичтиктердин жана көндүмдөрдүн калыптандырылышынан биз сабактын

билим берүүчүлүк максатын ачык көрө алабыз. Айрым учурда буларды сабактын дидактикалык максаттары деп аташат. Билимдерди өздөштүрүүгө гана байланышкан максаттарды окуу максаттары деп, ал эми билгичтиктерге жана көндүмдөргө байланышкан максаттарды практикалык максаттар деп аташат.

Окутуу процессинде окуучулар билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү өздөштүрүү менен бирге белгилүү даражада тарбияланат жана белгилүү даражада алардын психикалык касиеттери да өнүгөт. Демек, сабактын тарбиялоочулук жана өнүктүрүүчүлүк максаттары да өзгөчө маани- маңызга ээ. Сабактын тарбиялык максаттары - окуучулардын инсандык сапаттарын (адептүүлүк, эстетикалык, эмгектик ж. б.) калыптандырууга багытталат. Окутуу процессинде окуучулар ойлоонууга, корутунду чыгарып, жалпылоо, себеп-натыйжа байланыштарын таба билүүгө, өзүнүн оюн аргументтүү далилдей билүүгө үйрөнүшөт, б. а. окуучулардын акылы, эрки, эмоциясы, таанып билүү кызыгуулары жана жөндөмдөрү өсүп-өнүгөт. Сабактын өнүктүрүүчүлүк максаттары мына ушулар менен аныкталат. Жөнөкөйлөтүп айтканда, окутуу (билим берүүчүлүк максаттарды ишке ашыруу): окуучу эмнени билүүгө тийиш? Ал кандай билгичтиктерге ээ болууга (эмнени иштей билүүгө) тийиш деген суроолорго жооп берет. Тарбиялоо (тарбиялоочулук жана өнүктүрүүчүлүк максаттарды ишке ашыруу): окуучу адамдык кандай сапаттарга ээ болууга тийиш? Ал эмне үчүн жана эмнеге каршы күрөшүүгө тийиш деген суроолорго жооп берет.

Сухомлинский мындай деген «окуу менен тарбиянын бардык мыйзам ченемдүүлүгүн жөнү жок таңуулай бере турган абстракттуу окуучу жок. Бардык окуучуларга окууда ийгиликтерге жеткирүүчү бирдей өбөлгө болбойт. Окуудагы ийгилик деген түшүнүктүн өзү өзүнчө бир салыштырмалуу нерсе: биринде ийгиликтеринин көрсөткүчү «беш», экинчисинде «үч» деген баа да чоң ийгилик болуп эсептелет», - деген сөздөрү бүгүнкү күндө да өтө актуалдуу деп эсептейбиз. Азыр мектептерде сапаттык көрсөткүч деген түшүнүккө таянып алып, окуучуларды жалаң «5» жана «4кө» окутабыз деген ураандар көбөйүп кетти. Мына ушул жерде улуу педагогдун айткандарын билим берүү системасына киргизишибиз керек экендигине ынана баштадык. Сухомлинскийдин окуучунун мектепте белгилүү бир билимдердин жыйындысын өздөштүрүүдө эмес, бул билим келечекте ага кандай пайдасы тиет жана кантип анын жан дүйнөсүндө жашайт деген суроолордун айланасындагы көз карашы таалим-тарбиядагы актуалдуу маселе экендиги ачыктан ачык көтөрүлө баштады. «Балдар окууда кездешкен кыйынчылыктардын бир себеби билим алуу алар үчүн көп учурда кыймылдаткыч күч болуп кала бергендигинде, «запас» катары чогулуп, ишке «салынбагандыгында», колдонулбай калып жаткандыгында (баарынан мурда жаңы билимге ээ болуу максаты үчүн) экендигине мен миң мертебе ишендим. Окуу- тарбия практикасында көп мугалимдер үчүн билүү деген түшүнүк коюлган түшүнүктөргө жооп берүүгө жароо дегенге жатат. Педагогика бул - билимди колдоно билүү дегендикке жатат», «Окуучунун билими көздөгөн акыркы максат эмес, каражат болушуна, ал ыймылсыз, жансыз жүккө айланбай, окуучунун акыл эмгегинде жашашына умтулгула», — деп баса көрсөткөн. Мугалимдер арасында кызыктуу сабак, кызыксыз сабак деген сөздөр көп айтылат. Бирок, кандай сабак кызыктуу деген суроолор ушул күнгө чейин толук ачылбай келет. Биздин оюбузча, Сухомлинскийдин бул боюнча аныктамасы туура болчудай дейбиз: «Сабак кызыктуу жүрүп жатат деген, бул демек, окуу, ой жүгүртүү окуучунун көңүлүнүн эргиши, толкундашы менен, ачылып жаткан чындыктын алдында таңдануу, кээде, ал түгүл, айраң калуу менен, өзүнүн акыл күчтөрүн баамдоо жана сезүү менен, чыгармачылык ырахат менен,

адамдын акыл-эси менен эркинин улуулугуна сыймыктануу менен коштолуп жүрүп отурат дегендикке жатат. Кызыгуунун булактарын окуучулардын өздөрүн ачышына, бул ачуулардан алар өз эмгегин жана ийгилигин сезишкендей болушуна умтулгула мунун өзү кызыгуунун маанилүү булактарынын бири болуп саналат. Активдүү акыл эмгегисиз окуучулардын кызыгуусу да, ыклас коюусу да ойго келбей турган нерсе». В. А. Сухомлинский педагогика илиминин калыптанышына опол тоодой эмгек педагогика илимны идеялары а практикалык жактан баа жеткис материал болуп эсептелинет.

Мына ошентип, биз сабактын максаттары менен милдеттерин окуучуларга түшүндүрүүнүн, сабактын мазмунун анын максаттары менен милдеттерине баш ийдирилишинин зарылдыктарын карап өттүк. Эми сабактын натыйжалуулугун анын баланын инсандык сапаттарынын калыптанышындагы өзгөрүүлөрдү аныктоо, баалоо маселелерине токтолобуз.

Сабактын билим берүү максаттарынын ишке ашырылышынын натыйжаларын төмөнкү үч суроо аркылуу аныктоого болот:

- а) өздөштүрүлгөн билимдердин окуучулар тарабынан туура кайталанышы (калыбына келтирилиши) - толуктугу;
- б) билимди өздөштүрүүнүн аң-сезимдүүлүгү (тереңдиги, тууралыгы);
- в) билимдерди типтүү (кеңири белгилүү) шарттарда жана типтүү эмес (жаңы) шарттарда пайдалана билүү - билгичтиги.

Билимдердин, билгичтиктердин, көндүмдөрдүн толуктугу, окуучулардын аң-сезимдүүлүгү, аракеттүүлүгү төмөнкү критерийлер аркылуу бааланат.

Эгерде окуучу: а) билимдердин, билгичтиктердин ж. б. бардык башкы элементтерин санап бере алса; б) алардын ар бирине аныктама бере алса; в) алардын негизги касиеттерин мүнөздөй алса, анда ага «5» (беш) деген баа коюлат.

Эгерде окуучу жогоруда көрсөтүлгөн белгилердин бардыгын билсе, бирок ал анча маанилүү эмес каталарды кетирсе, анда ага «4» (төрт) деген баа коюлат.

Эгерде (окуучунун жогоруда көрсөтүлгөн белгилердин ар бири жөнүндө жалпы гана түшүнүгү болсо жана оз каталыгын мугалимдин жардамы аркылуу оңдой алса, анда ага 3 (үч) коюлат.

Эгерде окуучунун жогоруда көрсөтүлгөн белгилердин ар бири жөнүндө түшүнүгү тайыз болсо, кетирген каталарын мугалимдин жардамы аркылуу да оңдой албаса, анда ага 2 (эки) коюлат.

Сабактын тарбиялык жана өнүктүрүүчүлүк максаттарынын ишке ашырылышынын натыйжалуулугу төмөнкү белгилер менен аныкталат:

- сунушталган билимдерге карата окуучулардын эмоционалдык реакциясы (оң, бирдей, тескери);
- окуучулардын коз караштарды жана идеяларды өздөштүрүү аларга баа берүү даражасы;
- окуучунун сабактагы окуу эмгегинин мүнөзү (тартиптүүлүгү, жолдошторуна

жасаган мамилеси ж. б.);

- тарбиялоого байланыштуу проблемаларды талкуулоодо окуучулардын айткандарынын жана реакциясынын мүнөзү;

- мугалимдин мактоосуна жана эскертүүсүнө карата реакциялары;

- окуучулардын мотивдери (предметке кызыгуусу, начар баа алып калам деп коркуусу, менменсинүүсү, өзүн өзү көрсөтүүгө аракеттенүүсү ж. б.);

- класста жолдоштук өз ара жардамдашуунун маанайы;

- окуучулар тарабынан логикалык операциялардын (анализдей билүү, жалпылай билүү, салыштыруу, конкреттештирүү ж. б.), өздөштүрүлүш деңгээли, окуучулардын окуп билим алуунун жалпы билгичтиктерин жана көндүмдөрүн (окуй билүү, жаза билүү, китеп менен иштөө ж. б.) өздөштүрүүсү;

- өз алдынча ой жүгүртүү жана өз алдынча аракеттенүү даражасы.

Эми биз сабакты жыйынтыктоо этабына токтолобуз. Көп учурда мугалимдер же сабакты жыйынтыкташпайт, же аны туура эмес жүргүзүшөт. Мисалы, сабакты жыйынтыктоону айрым мугалимдер анын орчундуу этаптарында жүргүзүлгөн иштерге мүнөздөмө берүү деп эсептешет. Чындыгында сабакты жыйынтыктоодо окуучулар ошол сабактан кандай билимдерге, билгичтиктерге жана көндүмдөргө ээ болуп, эмнеге тарбиялангандыгы, алардын кайсы сапаттары өсүп-өнүккөндүгү сабактын планында белгиленген максат жана милдеттерге канчалык даражада туура келгендигине баа берилиш керек.

Адабияттар

1. Акматов Д. ж. б. Көркөм өнөр булагы: Бала бакчалардын тарбиячылары, башталгыч класстардын мугалимдери жана ата-энелер үчүн усулдук колдонмо. –Б.: «Педагогика». 2002.--120 б.
2. Адылбек Батыралиев “Педагогика” Жогорку жана орто окуу жайларынын педагогикалык адистиктеринин студенттери, магистранттары үчүн окуу куралы. Ош.2023.
3. Бекбоев И.Б., Алимбеков А.А. Азыркы сабакты даярдап өтүүнүн технологиясы. -Б.: “Бийиктик”. 2011.
4. Жамангулова К. У., Акматов Д. А. Көркөм өнөр: 6-кл.: Мугалим. үчүн методикалык колдонмо. – Б.: Билим-компьютер, 2018 –80 б.
5. Полотова, Г. Адамдын жан дүйнөсүн калыптоодогу искусствонун ролу / Г. Полотова // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Философия. Социология. Политология. – 2023. – No. 2(2). – P. 94-99. – DOI: 10.52754/16948823_2023_2(2)_15. – EDN: TRFWDP.
6. Ысмайылов М. З. Биринчи класстын көркөм сүрөт өнөрү сабагын пландоонун болжолдуу иштелмелери.Усулдук колдонмо Ош 2012-ж.
7. Ысмайылов, М. З. Көркөм сүрөт өнөрү жана анын адам турмушундагы орду / М. З. Ысмайылов, М. Л. Мамазаиров, Н. И. Абдураимова // Вестник Ошского государственного университета. – 2021. – Vol. 1, No. 4. – P. 384-392. – DOI: 10.52754/16947452_2021_1_4_384. – EDN: WFKYFC.